ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 6, številka 1-2, junij 2002 · ISSN 1408-2969

FILOZOFIJA DAVIDA LEWISA

Matjaž Potrč

Lewisov enkratni pomen

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Citiranje: Matjaž Potrč, »Lewisov enkratni pomen«, *Analiza: časopis za kritično misel* 6, št. 1-2 (2002): 122–132.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Matjaž Potrč
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

LEWISOV ENKRATNI POMEN

Predstavljen je pristop s stališča posamičnosti. Normativno avtoriteto posamičnega lahko razločimo v Lewisovi ontologiji ter v njegovi identitetni teoriji. To lahko Lewisovo stališče premakne stran od redukcionizma ter bližje k neredukcionizmu.

Ključne besede: David Lewis, posamičnost, redukcionizem, neredukcionizem, identitetna teorija vloge.

1. Lewisova vpetost med kontekstualizem in med redukcionizem

Pri Lewisu je mogoče zaslediti napetost med njegovo podporo kontekstualnim načelom ter med njegovim redukcionizmom. Medtem ko se kontekstualna načela zavzemajo za pluralnost in raznolikost razlage, pa redukcionizem izbere monistično vrsto razlage. Tako obstaja v Lewisovem delu več smernic, ki kažejo stran od redukcionizma. Nekaj izmed teh pa lahko prepoznamo v bližini pristopa s stališča posamičnosti.

Lewis se zavzema za kontekstualna načela še zlasti v svojem članku "Točkovanje v jezikovni igri" (Lewis, 1983). Pravilnost in ustreznost izrekanja v situaciji določajo skrite notranje silnice, ki oblikujejo omenjeni položaj. Te silnice pa se ob poteku razgovora lahko spremenijo. Enostaven primer kažejo normativna določila, pod katerimi uporabimo izraz "ravno". Ko se najin pogovor pričenja, se lahko strinjava, da predikat "biti raven" ustrezno uporabimo za opredelitev lastnosti površine tele mize. Ko pa s pogovorom nadaljujeva, te spomnim, da bi bilo pod strožjimi pogoji, ko si, denimo, bolj podrobno ogledam površino ob uporabi mikroskopa, pravzaprav napačno, če bi še vedno trdila, da je površina ravna. Normativnost, ki je vodila ustrezno uporabo predikata "raven", se je spremenila zavoljo spremenjenih norm, ki vodijo najin pogovor. Z drugimi besedami, ne obstaja eno samo splošno načelo, ki bi vodilo ustrezno in primerno uporabo predikata, kakršen je "biti raven". Razlog je, da se točkovanje, ki vodi pomen predikata, spreminja obenem z določbami, ki vodijo najin razgovor. Namesto da bi imeli eno samo načelo, ki določa semantično vrednost nekega izraza, obstaja več načel, ki so odvisna od dinamično spremenljivih in bogatih položajev, v katerih je izraz uporabljen. To seveda ne more pomeniti, da se zabriše vsakršno temeljno razlikovanje med pomenoma izrazov "biti raven" in "biti nagrbančen". Pomeni pa, da silnice, ki vodijo pomen, lahko utišajo ali pa celo zamenjajo smer pomena izrazov, kakršno pač določa slovar. Kolikor

sledimo kontekstualnim vodilom, na vsak način obstaja mnoštvo načel in ne le eno načelo, ki bi med pogovorom vodilo pomen izrazov. Lastnosti posamičnega konteksta so tako pomembne pri določitvi pomena. Seveda je najbolj pogosto tako, da nas zanima pomen izraza v prav tejle posamezni situaciji, le poredko pa nas pomen izraza zanima v slovarskem smislu oziroma v leksičnem nekontekstualnem položaju. Na ta način pridejo v ospredje pluralnost, bogastvo in kontekst.

Na drugi strani pa se Lewis oprijema redukcionizma, namreč prepričanja, da ne obstaja mnoštvo razlagalnih ravni. V temelju obstaja zgolj ena sama raven, in sicer raven fizike, kjer ima svoje mesto vzročna učinkovitost. Fizikalizem je na vsak način naravnan redukcionistično, saj trdi, da obstaja zgolj ena temeljna ontološka in razlagalna raven, namreč raven fizike. Ne glede na to, da lahko obstaja mnogo lastnosti, je le nekaj med temi lastnostmi res temeljnih, in sicer v tem smislu, da omogočijo ustrezno učinkovitost. "Duševna stanja" so, na primer, "naključno identična s fizikalnimi stanji" (Lewis, 1995: 412). Po Lewisovem mnenju moramo "sliko zvesti na točke" (Lewis, 1995: 413). "Supervenienca je redukcija" (Lewis, 1995: 414). Skrb, ki daje zagon redukcionizmu, je v tem, da bi se morali izogniti mnoštvu, in sicer bodisi mnoštvu ravni, na katerih nastopajo lastnosti, ali pa mnoštvu razlagalnih ravni. Na ta način naj bi potem zagotovili poenoteno obravnavo določenega področja. Tako je najboljše, če se navidezno bogastvo zvede na eno samo temeljno raven. Fizika pa s tem določa tako temeljne predikate kot tudi merila, kaj lahko velja za ustrezno razlagalno prakso.

Ni težko videti, da lahko obstaja napetost med sprejemanjem pluralistično naravnanih kontekstualnih praks in med podpiranjem monističnih redukcionističnih načel. Zdi se, da se bo Lewis moral zateči h kompromisni strategiji, če naj med sabo uskladi napetosti med tema dvema dejavnikoma. Če naj zgolj podamo namig v to smer, predstavlja Lewisova teorija identitetne vloge tak kompromis med pluralisičnimi interesi ter med interesi s stališča posamičnosti. Koristno bo na kratko očrtati motivacije moralnega stališča, ki poudarja pomen posamičnosti – partikularizma. Na ta način bomo ilustrirali ter bolj ustrezno umestili napetost med kontekstualizmom in redukcionizmom.

2. Kaj je moralni partikularizem?

Partikularizem je etični nauk, ki nastopa proti monizmu. Monizem trdi, da obstaja zgolj eno samo splošno načelo brez izjem, kakršno je, denimo, načelo najvišjega dobrega oziroma zopet načelo koristnosti. Sprejemanje takšnega načela se ponuja kot vodilo pri odločitvah, katera dejanja naj nekdo izvrši. Partikularizem je bližje etičnemu pluralizmu, ki je najbolj poznan kot Rossovo stališče (Ross, 1930). Po mnenju slednjega obstaja več *prima facie* dolžnosti in ne le ena sama. Vsako od teh različnih dolžnosti moraš posamič upoštevati kot tisto načelo, ki naj vodi tvoje odločitve. Vendar pa to ni mogoče, saj se te dolžnosti pojavljajo v snopih, tako da mora v konkretnih situacijah njihova avtoriteta popustiti pred avtoriteto kakšnih drugih podobnih dolžnosti. *Ceteris paribus* (če nič ne pride vmes) so načela, na katerih slone te dolžnosti, bodisi

povožena ali pa utišana v holističnih položajih, kjer nastopa več načel, ki lahko med seboj pridejo v spor. Ko enkrat zavzame takšno stališče in pogled, se partikularist lahko vpraša, če je sploh še smiselno slediti splošnim načelom. Tudi takšnim splošnim načelom, ki vsebujejo določila *ceteris paribus*. Morda sploh ni nikakršnih splošnih načel, ki bi jim morali slediti ob odločanju za moralne korake. Pozorni moramo biti zgolj na značilnosti posamične situacije, s katero imamo trenutno opravka. Odločitev, da bomo delovali na pravilen oziroma na nepravilen način, je sprejeta na temelju holistične narave tukajšnje kompleksne posamične situacije. Namesto da bi uporabljali splošna načela, sledimo presojanju in sodbi. To pa lahko privede do tega, da pripišemo tem dejanjem dobro ali slabo vrednost.

Partikularizem je stališče z možnostjo precej širše uporabe, kot pa jo nudi zgolj omejitev na področje etičnega presojanja. Obstaja možnost semantičnega partikularizma, morda prav na takšen način, kot smo to začrtali v povzetku našega spreminjanja točk v Lewisovi pogovorni igri. Takšno stališče si ne jemlje za svoje vodilo, da naj semantiko usmerjajo pravila brez izjem. Voditi jo morajo sodbe, ki svojo normativno moč pridobijo v konkretnih posameznih bogatih situacijah, kot se te pač samodejno prilagodijo ustreznemu točkovanju ter ustreznim silnicam.[1] Partikularizem lahko tako postavimo v razmerje s tistimi področji, ki imajo opravka z normativnostjo. To so področja morale, semantike ali pa zopet estetike. V estetiki je lahko naša sodba pravilna ali pa tudi napačna. Do takšne sodbe pridemo na primeren način na temelju holističnih posamičnih situacij, pri katerih sklicevanje na s pravili vodena načela brez izjem morda ni najboljša izbira. Partikularistični pristop pa lahko ponudimo še na drugih področjih, kjer ni toliko primeren mehanično izračunljiv rezultat, ampak razmere prej zahtevajo sodbo. Do sodbe tedaj pridemo na temelju bogatega in porazlikovanega ozadja, ki terja normativnost. Duševnost in spoznanje sta področji, kjer imajo svoje mesto normativne zahteve sistematičnosti in produktivnosti. V tem primeru se bo partikularizem postavil po robu pogosto postavljeni zahtevi, da dosežemo sistematičnost in produktivnost zgolj na podlagi uvajanja splošnih pravil brez izjem. Lahko se zgodi, da bodo modeli, ki temelje na priznanju nesledne raznovrstnosti, kot je, denimo, model dinamičnega spoznanja, bližje ustreznemu opisu, kako pridemo do odločitev ali izbir, bodo pa tudi bližje partikularizmu.[2]

3. Normativna avtoriteta posamičnega

[1] Lewisov pristop k semantiki v njegovi konvenciji posvečeni knjigi (1969) je utemeljen s koordinacijo oziroma na medsebojnem usklajevanju. Zato ima njegov pristop pomembno normativno sestavino, ki jo morda lahko razložimo na partikularistični način, torej na način, ki podčrtuje pomen posamičnosti. V tej knjigi se Lewis problemov konvencije loteva po humovsko. Ker je najširša Humova naravnanost, da ne sprejema splošnosti oziroma univerzalnosti, je Humovec naravni kandidat za nekoga, ki ga velja interpretirati partikularistično.

[2] Dinamično spoznanje, kakršnega predlagata Horgan and Tienson (1996), torej vsebuje normativno razsežnost. Njen rezultat je jezik misli. In sicer takšna zvrst modela jezika misli, ki ga lahko dosežemo brez vključevanja dokončnih splošnih pravil in torej v bližini takšne podlage, kot jo ponuja posamičnost. To se seveda razlikuje od modelov, ki so podprti s splošnimi slednimi pravili. *Ceteris paribus*, splošna pravila z izjemami, so tako vpeta med partikularizem ter med pristop s stališča splošnosti.

Če naj partikularizem uspešno deluje, ni dovolj le, da se skličemo na posamične primere v njihovi holistični enkratnosti. Glavna zamisel je, da imamo normativno avtoriteto posamičnega, v nasprotju z normativno avtoriteto splošnega. Humov primer pa je tod pomemben. Če ne drugače že zato, ker je Lewis Humovec. Hume je zavrnil normativno avtoriteto splošnosti ter se je praktično zavzel za normativno avtoriteto posamičnega. Prav podobno tudi Lewis ne goji kakšnih posebnih simpatij do univerzalij. Priznava pa, da mora biti opravljena naloga, ki pripada univerzalijam. To lahko razumemo kot predlog prenosa normativne avtoritete na posamično.

3.1 Hume: zavrnitev normativne avtoritete univerzalij in prevzem normativne avtoritete posamičnega

Locke je poudarjal pomen "abstraktnih idej", kar je omogočilo izvajanje splošnosti iz posamičnih primerkov ter tudi prepoznanje splošnosti v teh primerkih. O tej splošnosti lahko govorimo na tak način kot, denimo, govorimo o rdečem, ki je skupno vsem posamičnim primerkom rdečih stvari. Splošnost ima potemtakem opravka s tem, kako prepoznamo posamične primerke, da le-ti sodijo pod isti splošni pojem. Ontološko gledano pa je primerno reči, da obstaja ta splošna abstraktna značilnost rdečega, ki jo imajo vsi tisti predmeti, ki jih prepoznamo kot predmete z isto barvo. Tako v spoznavnem smislu univerzaliji rdeče zagotovo pripada jasna naloga. Univerzalija rdeče nam omogoča razvrščati in umestiti posamične primerke kot primerke vrste. Ker pa obstaja ta objektivna univerzalija rdečega, smo priča tudi objektivni opori podobnosti med več posamičnimi primerki predmetov. V tem smislu izvaja po Locku svojo normativno avtoriteto univerzalija oziroma splošnost.

Hume nasprotno ne pristaja na normativno avtoriteto splošnega. Vsak izmed več rdečih predmetov ima svoj posebni odtenek rdečega, in vsakemu je ta odtenek lasten kot njemu samemu v njegovi individualnosti. To pa so "vitke univerzalije":

> "Posamičnim odtenkom barve lahko rečemo vitke univerzalije, ker pač ustrezajo najmanjšemu možnemu režnju naravne razvrstitve barv." (Tienson, 1984: 319)

Ni "debelih univerzalij " in tako idej o univerzalijah ne moremo tvoriti na podlagi odmišljanja. Lahko, da obstaja podobnost, vendar "je ne moremo analizirati v izrazju, da ima nekaj z nečim nekaj skupnega" (Tienson, 1984: 319). Zato po Humu tudi ni normativne avtoritete univerzalnega oziroma splošnega. Določeni odtenki rdečega "so si vsi eden drugemu podobni, pa ne zato, ker bi imeli kaj skupnega, ampak zato, ker so si pač podobni odtenki barve" (Tienson, 1984: 320). Tod imamo normativno avtoriteto posamičnih primerkov rdečega, in zatorej le-ta ne izhaja iz nečesa univerzalnega oziroma iz debele univerzalije.

3.2 Lewis: zavrnitev relacije udejanjenja ali oprimerjenja: sprejem normativne avtoritete posamičnega

Čemu omenjamo Humovo zavrnitev normativne avtoritete splošnega? Ker je

Lewis Humovec. Humu sledi na različne načine, eden med temi pa je prevzem zdravega razuma oziroma zdravo razumske psihologije. Lewis ne želi sprejeti udejanjenja oziroma oprimerjenja. To pa nima za posledico neposredne zavrnitve splošnega ali univerzalnega, temveč zavrnitev njune normativne avtoritete. Kajti če bi obstajalo oprimerjenje – denimo oprimerjenje rdečega – bi potem običajno razumeli, da to oprimerjenje oziroma udejanjenje obstaja zaradi obstoja univerzalije ali splošnega izraza, katerega oprimerjenje pač je.

Odpor, da bi sprejeli normativnost splošnega zasledimo pri Lewisovi teoriji identitete. Na eni strani je Lewis na tem področju redukcionist ter verjame v normativno avtoriteto monističnega načela razlage, kakršnega vodijo merila značilna za znanost fizike. Vendar pa bi na drugi strani strogo oprijemanje takšne poti vodilo v identitetni šovinizem. Tej potezi pa nasprotuje uvedba kontekstualno pogojene identitete, ki je omejena na določeno vlogo.

3.3 Naredimo Lewisovo teorijo identitete posamično!

Običajno predlagani identitetni teoriji sta teoriji identitete tip-tip in primerek-primerek. Izkaže se, da je prva od teh dveh preveč okorna, saj omeji udejanjenje tipov zgolj na človeške možgane. Identiteta primerkov se zavoljo svojega funkcionalstičnega navdiha zelo dobro izkaže pri nediskriminaciji. Vendar pa se problemi pojavljajo, ko naj bi s pomočjo svoje disjunktivne baze dosegla primerno identiteto. Za Lewisovo teorijo identitete vloge se zdi, da se precej oddalji od tega, ko krene po srednji poti: identiteto omeji na vrste. Kot naj jih že postavljamo v kontekst, pa vrste še vedno oskrbe avtoriteto splošnega. Argument v korist partikularizma razdeli vrste v posamične primerke identitete, ki velja za individue.

4. Kaj je teorija identitete: tip-tip, primerek-primerek

Obstajata dve splošni vrsti identitetne teorije: identitetna teorija tip-tip in identitetna teorija primerek-primerek. Tip-tip zatrjuje identiteto med tipi duševnih stanj ter med tipi fizikalnih stanj. To so naključne identitete, katerih model so primerki identitet v empirični znanosti. U. T. Place je prvi zatrdil identiteto med tipi duševnih stanj ter med tipi fizikalnih stanj, ko je zapisal

zavest = možganski proces,

kar je bilo zanj zgolj še en primer naključne identitete po meri identitet, kakršne ugotavljajo v znanosti, kot je

voda = H_2O.

Glede na to razumevanje je identiteta na področju duševnosti empirično odkrita resnica, katero lahko načeloma spodnesejo poznejša empirična odkritja.

Lewis se strinja z identitetno teorijo tip-tip, v kolikor ta teži k monističnemu pogledu na stvari: identiteta psihološkega je kar identiteta s procesom v možganih, in tako končno govorimo o fizikalni snovi. Identiteta je prav tako uvedena kot nekaj naključnega, kar ne postavlja pod vprašanje temeljne

monistične naravnanosti, ampak zgolj terja njeno okrepitev s pomočjo možnih empiričnih protiprimerov. Tako poteka v primeru identitetne teorije tip-tip normativna identiteta na podlagi splošnosti.

Zopet pa je druga znana vrsta identitetne teorije poimenovana primerek-primerek. To pa zato, ker trdi, da je vsak primerek duševnega dogodka nujno identičen z nekim primerkom fizikalnega dogodka. Davidson kot eden izmed predstavnikov tega stališča je mnenja, naj se slednje podgradi na a priorni način, tako da ni stvar empiričnega in na naključnosti vezanega poteka. Ker omejitve glede identitete v tem primeru niso več tako stroge, kot so bile v primeru identitetne teorije tip-tip, je omogočeno, da se identiteta duševnega dogodka zgodi v več različnh fizikalnih dogodkih. Takšna raznolikost fizikalnega temelja se gotovo ujema s funkcionalističnim naukom. Zavoljo sorodnosti te vrste pristopa k identiteti z njegovo splošno kontekstualistično naravnanostjo je Lewis naklonjen sprejetju takega nauka.

Ker pa oba pristopa – tip in primerek – v celoti med seboj nista združljiva, bo Lewis med njima moral iskati nekakšen vmesni izhod.

4.1 Problemi za vsako od identitetnih teorij primerkov ali tipov: prva je preveč toga, druga je preveč nedoločena (udejanjenje, ki je združljivo s funkcionalizmom disjunktivne identitete)

Tukaj je problem za identitetno teorijo tip-tip: vse preveč je toga, ko šovinistično omeji identiteto duševnega tipa zgolj na fizikalno identiteto s tipom človeških možgan. V nasprotju s tem bi želeli dopustiti druge vrste fizikalnih podlag za duševni tip, za druge vrste fizikalne snovi.

Čeprav ima na drugi strani identitetna teorija primerek-primerek to zaželeno lastnost, da dopušča raznolikost fizikalnih snovi kot svoj identitetni temelj, pa morda ni dovolj omejena. Zgolj identitete primerek-primerek so preveč nedoločene in aprioristične. Tod pa je še večja težava, ki je prav tako aprioristična: različna udejanjenja enega duševnega tipa sploh ne bodo dopuščala ustreznega temelja identitete, in sicer zavoljo svoje disjunktivne narave. Kajti identiteta tipa z disjunkcijo morda ni primerna možnost. Zagovornik identitetne teorije primerek-primerek bo odvrnil, da tedaj, ko imamo opravka s primerkom, nima smisla govoriti o identiteti disjunktivnih materialnih udejanjenj. Kajti govorjenje o disjunkciji kot takšno že uvaja tip. To pa ni kaj takega, za čemer bi hlepel identitetni teoretik, ki je zavezan primerkom. Ker teoretik primerkov na tak način zavrne govor o udejanjenju oziroma o oprimerjenju, je to točka, na kateri se bo Lewis z njim lahko strinjal.

4.3 Lewisov predlog: identitetna teorija vloge: na vrste omejena identiteta

Preden predstavimo posebno zvrst Lewisove teorije identitete, je na mestu splošna opomba. Teorijo bomo ubesedili v izrazju udejanjenja in oprimerjenja, tako da bo razumljivejša. Zavoljo Lewisove zavezanosti humovskim izhodiščem pa takšno govorjenje konec koncev ne more biti ustrezno. Tisto pravo opravilo vloge je namreč ravno v tem, da stori nepotrebno udejanjenje oziroma

oprimerjenje. Na tak način pa stori odvečno tudi avtoriteto splošnega.

Tukajle je Lewisov predlog: Obstaja več možnih udejanjenj duševnega tipa, in potemtakem obstaja težnja, da ne bi krenili po šovinistični poti. Norec je stvor, ki se fizikalno ujema z nami ljudmi, se pa zopet kar precej razlikuje od nas po funkcionalni plati. Ko doživlja izkustvo bolečine, bo na vsak način in za vsako ceno skušal reševati matematične probleme. Marsovec pa ima zopet zelenkasto želatinasto sluz namesto naše možganske tvari. Ko čuti bolečino pa ima funkcionalno isto vrsto odziva, kakršnega imamo tudi mi sami. Lewisova identitetna teorija sprejme tako norca kot tudi Marsovca. Ta dva predstavljata dve vrsti, poleg še mnogih drugih vrst, kjer lahko zatrdimo identiteto bolečine z določeno fizikalno tvarjo. Vendar pa ne moremo v pravilnem smislu reči, da je tip bolečine udejanjen v različnih zvrsteh snovi. Ne, obstaja vloga, morda vrsta funkcionalne vloge, ki jo prevzame fizikalna snov v primeru ljudi, norcev, Marsovcev, ali pa zopet v primerih kakšnih drugih vrst.

Jasno je, da omejitev identitete na vrste, in njeno igranje vloge bolečine kot bolečine omogoča Lewisu vključitev nekaterih kontekstualnih viž. To je v bližini partikularizma, ki pa ga ne sprejme v vsej njegovi razsežnosti. Kajti na tak način smo še vedno zavezani vrstam. Na drugi strani pa imamo tudi poklon partikularizmu, in sicer glede tega, da ni dovoljeno govorjenje o uprimerjenju oziroma o udejanjenju tipa »bolečina«. Vsaj zdi se, da je to v prid partikularizmu, kajti na ta način je vloga omejena na posamično situacijo, kjer igra snov določene vrste sebi lastno vlogo – da je, denimo, identična z bolečino. V nasprotnem primeru bi imeli, kot meni Lewis, opravka z nezaželenim podvojevanjem vzrokov. Obstajali bi vzroki tipa oziroma univerzalne bolečine, poleg teh pa še vzroki posamičnih primerkov bolečine. Lewis se tod odloči sprejeti posamične situacije za vzročne in razlagalne podlage. Ima pa še vrste. Od tod napetost, ki obstaja v njegovem pristopu kot celoti.

4.4 Argument za partikularizem: realizatorje razstavi na posamične primerke

To napetost med tipi ter med njihovimi na posamičnost uglašenimi udejanjenji – dejansko ta kot udejanjenja oziroma kot uprimerjenja niso možna, saj so partikularistična – opazi Horgan.

Oglejmo si najprej, kako se Lewis izogne večkratnemu udejanjenju. Ne zasnuje ga kot večkratnega udejanjenja ene duševne lastnosti s pomočjo različnih fizikalnih lastnosti, ampak raje uvede "večkratne reference netogega imena *D* kot imena za duševno stanje" (Horgan, 2001: 208). Zakaj pa bi potem takšno taktiko omejili na tak način, da bi zajemala zgolj identitete z vrstami? Močno večkrano udejanjenje lahko uvedemo na naslednji način:

> "Duševna lastnost je *močno* večkratno udejanjena v stvorih dane vrste *V*, če je večkratno udejanjena znotraj enega samega takšnega stvora na eni sami stopnji njegovega razvoja kot posameznika." (Horgan, 2001: 208)

Uvedba močne večkratne udejanjenosti kaže svojo moč, ko se praktično prenaša na posamične primerke identitete. V nasprotju z denimo Davidsonovo identitetno

teorijo primerek-primerek tukaj ne sprejmemo apriorija. Od tod lahko usmerimo napad na opustitev drugega kraka Lewisove dileme, in sicer monistične fizikalistične trditve, da se moramo držati zgolj ene razlagalne ravni.

Če enostavno uvedemo ravni, na katerih je mogoče prepoznati vzročno učinkovitost, nam to omogoča obdržati zadeve, ki so podobne vrstam, in se tako lahko še nadalje oklepamo naturalizma. Vrste predstavljajo več monizmu podobnih zadev, monizem pa je primeren temelj za fizikalizem. Vrstam podobne stvari se lahko pojavijo na več ravneh, in se tako ne pojavljajo več zgolj na ravni fizike. Vzročnost prepoznamo sedaj kot fizikalno vzročnost, ali pa zopet kot duševno vzročnost. To se bo potem ujemalo s kontekstualizmom, na katerega Lewis sicer izrecno pristaja. Vse to nas peha v smer neredukcionizma.

5. Partikularizem in neredukcionizem

Lewis samega sebe oznanja za redukcionista. Ko pa si ogleduje supervenienco kot tipični primer redukcionizma, mi sami na drugi strani prav tako lahko predlagamo, da nastopa supervenienca v oporo neredukcionizmu. Še en neredukcionistični namig prihaja iz območja obravnavanja univerzalij, ki se domala ujemajo z naravnimi lastnostmi, katerih model je fizika. Le zakaj ne bi pristali tudi na nenaravne lastnosti? To bi predstavljalo smiselno potezo, z rezultatom, da se neredukcionistična možnost pririne bolj v ospredje. Končno lahko pristanemo pri neredukcionizmu kot pri posledici porazdeljevanja identitete vloge na posamične primere. Tako potem sledimo možnosti argumenta za partikularizem iz prejšnjega odseka.

5.1 Dvoumje pri Lewisovem prevzemu supervenience, ko je že redukcionist (boljša poteza je, da vidimo supervenienco kot neredukcionistično, kar je sicer tudi večinsko mnenje)

Lewis samega sebe razglaša za redukcionista. Supervenienco uporablja kot dokaz v oporo redukcionizmu. Vendar pa supervenienco običajno obravnavajo kot prispevek v oporo neredukcionističnim intuicijam. Lewis pravi takole:

> “Predstavljajte si razporeditev milijona malih točk – pikslov –, od katerih je vsaka lahko bodisi svetla ali pa zopet temna. Nekaj med temi je svetlih, nekaj pa jih je temnih. In tako tvorijo sliko, prepleteno z zanimivimi notranjimi lastnostmi likov. Tak primer nas sili v redukcionistične pripombe. Ja, slika prav res obstaja. Ja, prav res ima te lastnosti likov. Vendar pa je slika in so te lastnosti reducirane oziroma jih je mogoče zvesti na razporeditev svetlih in temnih pikslov. Slika ni nič več kaj takega, kar bi se pojavljalo nad piksli. Zavoljo slike in lastnosti ne more postati resnično nič drugega kot tisto, kar je že tako ali tako resnično zavoljo pikslov. Če slike in lastnosti sploh ne bi omenili na seznamu vsega tega, kar obstaja, ta seznam zato ne bi postal nič manj popoln ... Slika je reducirana oziroma zvedena na piksle. To pa zato, ker slika supervenira na pikslih.” (Lewis, 1995: 413)

To je prav zares zgodba o tem, kako je slika utemeljena v pikslih. In to pomeni, kako je utemeljena v svojem subvenientnem temelju. Vendar pa s tem ni odpravljena možnost vzročne učinkovitosti slike *kot* slike. In prav res se zdi dejstvo, da je vse to združljivo z vzročno učinkovitostjo slike *kot* slike. Če je na sliki narisana lepa cvetlica, potem ugodje, ki ga dobim na podlagi opazovanja slike, name ne učinkuje *kot* ugodje, povzročeno z razporeditvijo drobnih pikslov, ampak kot lastnost lika v celoti, kot ga pač opazujem. Lastnosti, da je nekaj učinkovito *kot* slika, ne moremo reducirati oziroma zvesti na to, da nekaj kaže učinkovitost *kot* razporeditev pikslov.

Lahko se poslužimo še nekega drugega primera. Dejstvo, da je ta ženska postala histerična, je vzbudila lastnost tukajšnje stvari *kot* zmečkane srajce. Njen histerični napad ni posledica srajce, dojete pod opisom elektronov, ki so razvrščeni na takšen ali na kakšen drugačen način, četudi takšnemu opisu z merili fizike ni mogoče prav nič ugovarjati.

Z drugimi besedami ni prav nič jasno, da bi bile supervenientne oziroma nenaravne lastnosti v svoji učinkovitosti reducirane oziroma zvedene na subvenientno fizikalno podlago. Supervenienca zatorej prav lahko ponudi zgodbo v oporo neredukcionizmu, ne pa zgodbe v oporo redukcionizmu.

Zapomnimo si tudi, da so redukcionistične možnosti monistične in da je zategadelj v njihovi naravi, da ne pustijo nikakršnega prostora tistemu, kar je pluralistično oziroma holistično. Zdi se, da je enostavno napačno naprezanje, da ne bi pripoznali nikakršnih lastnosti razen temeljnih fizikalnih lastnosti. In te naj bi bile tiste lastnosti, ki jim pripadata učinkovitost in obstoj. Pot v to smer stori, da postane naše vesolje bolj revno, kot pa če pripoznamo njegovo bogato večkratno razsežnost.

5.2 Neredukcionizem kot posledica univerzalij: bolje je, če prevzameš tudi nenaravne lastnosti, potem pa se podaš na pot neredukcionizma

Kaj je ozadje Lewisovega redukcionizma? Na določen način ga lahko podamo v izrazju lastnosti. Ne glede na to, da je Lewis zavrnil pomen univerzalij, v sozvočju z njegovimi humovskimi nagnjenji onemogočanja normativne avtoritete splošnega, pa Lewis tudi upošteva, da obstaja naloga, ki jo običajno naložimo univerzalijam. Lewis nato sprejme lastnosti, ter nadalje razlikuje med naravnimi ter med nenaravnimi lastnostmi. Zdi pa se, da naravne lastnosti, ki se tu nahajajo zavoljo Lewisovih redukcionističnih nagnjenj, dejansko prevzamejo zadolžitve univerzalij, ki so v Armstrongovih očeh v bližini naravoslovnih zakonov. Z našega zornega kota pa so zatorej blizu redukcionizmu. To pa izključi možnost naravnih lastnosti višjega reda:

> “Temeljna zamisel je takšnale. Docela naravne lastnosti so vse po vrsti fizikalne lastnosti ter nastopajo v temeljnih fizikalnih zakonih. Vendar pa so druge naravne lastnosti, in sicer tiste, ki so manj kot docela naravne lastnosti, razplastene v ravni, tako da ustrezajo različnim posebnim znanostim v hierarhiji znanosti ... Ni treba, da bi lastnosti z naravnostjo višjega reda izražale *fizikalno* naravnost.” (Horgan, 2001: 211)

To pomeni, da prevzem redukcionizma in ostajanje zgolj z lastnostmi, ki se prilegajo fiziki, pravzaprav je pristajanje na monizem. Monizem pa skuša spodnesti in zmanjšati več plasti lastnosti, ki obstajajo na temelju subvenientnih fizikalnih lastnosti, imajo pa sebi lastno vzročno učinkovitost, vse do te mere, da jih morajo opredeliti posebne znanosti. To zopet pomeni, da je obubožanje, ki ga prinaša redukcionizem v tem, da ne vidimo vsega bogastva, ki ga pokrivajo te posebne znanosti.

Pozornost, ki jo namenimo značilnostim naravnih lastnosti pokaže, da njihovo pripoznanje ne ovira tega, da bi obstajale raznolike lastnosti na netemeljnih oziroma zopet na nenaravnih ravneh. Neredukcionizem tako postane zaželjena možnost.

5.3 Neredukcionizem kot posledica porazdeljevanja identitetne teorije vloge vse do posamičnih primerov

Zadnji način, kako izpeljemo neredukcionizem, je, da kar enostavno sledimo nauku identitetne teorije vloge, ki jo oznanja Lewis. Identitetna teorija vloge je posledica opustitve napetosti med kontekstualizmu in partikularizmu naklonjenimi nagnjenji pri Lewisu na eni strani ter med njegovo monistično navdahnjeno čezmerno redukcionistično težnjo na drugi strani. Identiteta vloge, to je identiteta duševne lastnosti *D* z vlogo v vrsti omogoča, da so vsi od Marsovca pa do norca, človeka oziroma do računalnika v oporo identiteti z *D*-stanjem. Identiteta je v njihovih primerih omejena na vrste. Kot trditev, ki zadeva vlogo, to tudi ni trditev o ontološki identiteti kot taki, ampak o mnogovrstni netogi referenci – netogost tod omogoča združljivost z zahtevami naključne identitete.

Zakaj pa naj bi se odsotnost sledenja pogojem identitete zaustavila v primeru vrst? Še ena možnost je, če vidimo vsak posamični individualni pogoj identitete na tak način kot da je *posamična* vrsta. To pa pomeni, da je navsezadnje in enostavno kar posamičnost. Zdi se, da vse to zopet premika težišče v smer neredukcionizma.

matjaz.potrcŽguest.arnes.si

PARTICULARLY LEWIS

Particularism is presented. Normative authority of the particular may be discerned in Lewis ontology and in his identity theory. This may push Lewis position away from reductionism and closer to nonreductionism.

Keywords: David Lewis, particularism, reductionism, nonreductionism, role identity theory.

Literatura

Horgan, T. (2001). “Multiple Reference, Multiple Realization, and the Reduction of Mind”. V Preyer, G. & Siebelt, F. (izd.), *Reality and Humean Supervenience*, Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, str. 205-21.

Horgan, T. & John Tienson, J. (1996). *Connectionism and the Philosophy of Mind.* Cambridge: MIT.

Lewis, D. (1969). *Convention*. Cambridge: Harvard University Press.

Lewis, D. (1983). “Mad Pain and Martian Pain”. V *Philosophical Papers*, Volume I, Oxford: Oxfrod University Press, str. 122-132.

Lewis, D. (1995). “Reduction of Mind”. V Guttenplan, S. (ur.), *A Companion to the Philosophy of Mind*, Oxford: Blackwell, str. 412-431.

Lewis, D. (1983). “Scorekeeping in a Language Game”. V *Philosophical Papers*, Volume I, Oxford: Oxford University Press, str. 233-249.

Place, U. T. (1956). “Is Consciousness a Process in the Brain?”. *Brit. J. Psychol.*, 47, str. 42-51.

Potrč, M. (neobjavljeno). “Intentionality and the Brain”.

Ross, W. D. (1930). *The Right and the Good*. Oxford: Clarendon Press.

Ross, W. D. (1939). *The Foundations of Ethics*. Oxford: Clarendon Press.

Tienson, J. (1984). “Hume on Universals and General Terms”. *Nous*, 18, str. 311-330.

Timmons, M. (neobjavljeno). “Moral Particularism”.